

Leszbikus, biszexuális és transznemű nők elleni partnerkapcsolati erőszak Magyarországon

„Bleeding Love”: Tudatosság-növelés a leszbikus és transznemű nőket érintő párkapcsolati és randierőszak kapcsán az Európai Unióban

Az Európai Unió Polgári jogi jogérvényesülés programjának támogatásával

Leszbikus, biszexuális és transznemű nők elleni partnerkapcsolati erőszak Magyarországon

Háttér Társaság
2016

Szerzők:
Sándor Bea és Turai Katalin Ráhel

A kiadványt a Háttér Társaság készítette a

*„Bleeding Love” („Vérző szerelem”): Tudatosságnövelés
a leszbikus és transz nőket érő párkapcsolati és randierőszak
kapcsán az Európai Unióban*

című projekt keretében, az Európai Bizottság
Jogérvényesülés programja támogatásával.

Bővebb információ:
www.bleedinglove.eu
www.hatter.hu/bleedinglove

ISBN 978-963-88045-5-6

Budapest, 2016

„Bleeding Love”: Tudatosságnövelés a leszbikus és transz nőket érő párkapcsolati és randierőszak kapcsán az Európai Unióban

Az Európai Unió Polgári jogi jogérvényesülés programjának támogatásával

Tartalomjegyzék

A kutatás háttéréről	7
A kutatás magyar eredményei	9
Bevezetés	9
<i>Foglalkoztatási és gazdasági egyenlőtlenség</i>	10
<i>A házassághoz, az örökbefogadáshoz és az új reprodukciós technológiákhoz való jog</i>	11
<i>Egészségügy</i>	13
<i>Kapcsolati erőszak és „randierőszak”</i>	14
A terepmunka közege és a kérdőívek	16
Interjúk bántalmazottakkal	19
<i>Leszbikus kapcsolatok</i>	19
<i>Transznemű nők</i>	24
<i>Transznemű szexmunkások</i>	25
Összegzés és ajánlások	26
Hivatkozások	27
Hová fordulhatok? Hasznos információk	29
Mit tehetek?	29
Segítő szervezetek, szolgálatok	29
További hasznos internetes oldalak	30

A kutatás háttéréről

A „*Bleeding Love*” („*Vérző Szerelem*”): *Tudatosságnövelés a leszbikus és transz nőket érő családon belüli és randierőszak kapcsán az Európai Unióban* című projekt célja az volt, hogy egy nemzetközi összehasonlító kutatás keretében feltárja a vizsgált országokban a leszbikus, biszexuális és transz nők elleni párkapcsolati erőszak formáit, okait, valamint azokat a jó gyakorlatokat, amelyekkel megelőzhető a bántalmazás. A kutatást tudatosságnövelő kampány kísérte, hogy az érintettek és a szélesebb társadalom figyelmét is felhívjuk a problémára.

Részvevő szervezetek:

Avvocatura per i Diritti LGBT (Olaszország)
Bilitis Alapítvány (Bulgária)
Bresciai Egyetem (Olaszország, koordinátor)
Broken Rainbow (Egyesült Királyság)
çavaria (Belgium)
Háttér Társaság (Magyarország)
ILGA Portugal (Portugália)
LGL (Litvánia)
Zagreb Pride (Horvátország)

Magyar csapat:

Sándor Bea, jogász, gender szakértő, sandor.bea@hatter.hu
Turai Katalin Ráhel, szociológus, gender szakértő, turai.katalin@hatter.hu

Mielőtt bemutatjuk a magyarországi kutatás eredményeit, röviden összefoglaljuk, mit is nevezünk bántalmazó kapcsolatnak, illetve párkapcsolati erőszaknak.

Családon belüli vagy párkapcsolati erőszak: agresszív és bántalmazó viselkedés egy párkapcsolatban, ahol az egyik fél uralni és kontrollálni próbálja a másikat.

Randierőszak: erőszakos viselkedés vagy az azzal való fenyegetés egy kapcsolat ismerkedési szakaszában.

A párkapcsolati erőszak a leszbikus, biszexuális és transznemű nőket is fenyegeti, mert nemtől függetlenül bármilyen típusú kapcsolatban előfordul.

A bántalmazás egyrészt tanult, másrészt választott viselkedés: a felelősség érte a bántalmazót magát terheli.

Az erőszakos és bántalmazó kapcsolat jeleinek tudatosítása az első lépés ahhoz, hogy véget vethessünk neki.

Kutatásunk alapján a bántalmazás alábbi formái a leggyakoribbak:

- féltékenykedés, ezzel kapcsolatos vádaskodás, birtoklási vágy (gyakran erőszakos kitörés követi);
- állandó ellenőrzés (telefonon, sms-ben, Facebookon);
- fizikai erőszak: meglökés, megütés;
- elszigetelés (barátoktól, szülőktől);
- az előbújás megtiltása, vagy a szexuális irányultság vagy nemi identitás felfedésével való zsarolás (pl. család vagy munkahely felé);
- zaklatás (rendszeres háborgatás, beavatkozás a mindennapi életvitelbe a párkapcsolat idején vagy szakítás után);
- nem kívánt szexuális cselekményre kényszerítés;
- ragaszkodás ahhoz, hogy a másik változzon meg, változtasson a külsején;
- a másik nemi identitásának vagy önkifejezésének lekicsinylése, kétségbe vonása;
- a nem vérszerinti anya zsarolása azzal, hogy nem tarthat kapcsolatot a korábban közösen nevelt gyermekekkel;
- dühkitörések, tárgyak csapkodása, eltörése.

A kutatás magyar eredményei

Bevezetés

A párkapcsolati erőszakról szóló kutatásunk eredményeinek ismertetése előtt áttekintést nyújtunk az LMBTQI emberek magyarországi helyzetéről. A párkapcsolati erőszak áldozatainak választási lehetőségeit ugyanis társadalmi helyzetük mátrixában kell értelmezniük: azt, hogy mit tesznek, kihez vagy milyen hatósághoz fordulnak segítségért, egyéb jogi lehetőségeik (vagy ezek hiánya) határozzák meg. A bántalmazottakat a kapcsolatból való kilépésben vagy a segítségkérésben gyakran hátráltatja a foglalkoztatás területén megnyilvánuló hátrányos megkülönböztetés, a félelem a munkahely elvesztésétől, a rejtőzködés, illetve az anyagi kiszolgáltatottság. Ugyanígy nehezíti a helyzetüket családi kapcsolataik tisztázatlansága: az élettársak vagy bejegyzett élettársak nem lehetnek mindketten gyermekeik törvényes szülei; a nem vérszerinti szülő a kapcsolat felbomlása esetén nem kell hogy tartásdíjat fizessen a közösen vállalt és/vagy nevelt gyermek után, ugyanakkor nem lehet biztos benne, hogy kapcsolatot tarthat vele. Ráadásul, ahogyan az egyik általunk meginterjúvott szakértő megjegyezte: „nem jellemző, hogy [a bántalmazottak] azt gondolnák, hogy az ellátórendszer fel van rájuk készülve”. Az jellemző, hogy a párkapcsolati vagy szexuális erőszak áldozataival foglalkozó hatóságok és intézmények munkatársai nem eléggé járatosak a témában, hiszen nem is kapnak róla megfelelő képzést.

Magyarországon, bár az LMBTQI emberek életét meghatározó jogszabályok viszonylag progresszívnek mondhatók és a fővárosban színes LMBTQI szubkultúrát találhatunk, a közéleti-politikai és a magán-diskurzusokat is áthatja a homo- és transzfóbia. A transznemű emberek egy kutatás szerint 30-50%-os arányban tapasztaltak a nemi identitásuk miatt hátrányt életük minden területén: többek között a szűkebb családjukban, az oktatásban és az egészségügyben, de még partnerkapcsolataikban és az LMBTQI körökben is (Hidasi 2012). A 2008-as Eurobarometer felmérés szerint a magyar válaszadók közül az EU-tagországok átlagánál jóval többen kifogásolnák, hogy meleg vagy lesbikus szomszédjuk legyen (FRA Report 2009, 4. o.). Egy reprezentatív felmérés válaszadói nagyrészt egyetértettek azzal, hogy a homoszexualitás az adott személy magánügye (Takács 2011, 17. o.); ezt az állítást egyrészt értelmezhetjük úgy, hogy a válaszadók toleránsak, és támogatják az LMBTQI emberek védelmét az állami

beavatkozásokkal szemben, de arra is utalhat, hogy a válaszadók korlátoznák az LGBTQI emberek láthatóságát a nyilvánosság tereiben. Az, hogy az LGBTQI emberek és ügyek láthatósága mennyire vitatott téma, jól látható abból is, hogy a Pride felvonulásokon egyrészt sokan vesznek részt, másrészt rendszeresen támadás éri a rendezvényt, és csak erős rendőri biztosítás mellett tarthatják meg a szervezők. A már idézett felmérés szerint a válaszadók 35,5%-a teljesen egyetértett azzal az állítással, hogy „az azonos nemű partner választása alapvető jog” (Takács 2011, 19. o.).

Foglalkoztatási és gazdasági egyenlőtlenség

Bár az *egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény* tiltja a szexuális irányultság és a nemi identitás miatti hátrányos megkülönböztetést a foglalkoztatás területén, az ilyen hátrányos megkülönböztetés miatt nagyon kevesen fordulnak jogorvoslatért akár a bíróságokhoz, akár az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz. Nagyon sok LGBTQI embernek nap mint nap homo- és transzfób munkahelyi légkörben kell dolgoznia. A munkahelyi hetero- és cisznormatív atmoszférát homofób és transzfób verbális sértések, zaklatás, kiközösítés és pletykázkodás jellemzik. Gyakran előfordul, hogy valakit nem vesznek fel egy munkahelyre a szexuális irányultsága vagy a nemi identitása miatt, hogy a hátrányos megkülönböztetés hátráltatja a munkahelyi előmenetelét, vagy hogy elbocsátják. Ebben a környezetben a legtöbb LGBTQI munkavállaló úgy dönt, hogy nem bújik elő. Bár egy a Háttér Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia által végzett 2010-es kutatásban a válaszadók túlnyomó többsége (85%-a) egyetértett azzal az állítással, hogy egy ember élete csak akkor lehet teljes, ha nyíltan vállalja a szexuális irányultságát, csupán a válaszadók 17%-a mondta azt, hogy teljesen előbújt a munkatársai előtt, és a válaszadók 32%-a beszélt LGBTQI voltáról néhány kollégájának. Ennél is kevesebben (35%) bújtak elő részben vagy teljesen a főnökeik előtt, vagyis a válaszadók nagyobb része vállalja fel szexuális irányultságát vagy nemi identitását a munkatársai, mint a felettesei előtt (Karsay 2015b, 20. o.).

Ugyanennek a kutatásnak az eredményei szerint a transznemű embereket különösen súlyosan érinti a munkanélküliség (a válaszadók 12%-a számolt be erről, Karsay 2015a), súlyosabban, mint az LMB válaszadókat (6%). A tartós, azaz a 3 hónapnál hosszabb munkanélküliség a transznemű emberek 62%-át érintette élete során valamikor, míg ugyanez az arány az LMB válaszadók körében 39% volt.

A jogi szankciók és jogorvoslati lehetőségek biztosítása mellett több figyelmet kellene fordítani a hátrányos megkülönböztetés megelőzésére a foglalkoz-

tatás területén, valamint a munkahelyi sokszínűséggel kapcsolatos jó gyakorlatok támogatására. Bár az esélyegyenlőségi tervek elvileg lehetővé teszik ilyen programok megvalósítását, a munkáltatók egyrészt nem motiváltak arra, hogy valódi változások lehetőségét megteremtő esélyegyenlőségi tervet fogadjanak el, másrészt nem kapnak ehhez megfelelő szakmai támogatást sem. Ráadásul az esélyegyenlőségi terv elfogadásának kötelezettsége csak a munkáltatók viszonylag szűk körét érinti. (Az ötven főnél több személyt foglalkoztató költségvetési szervek és a többségi állami tulajdonban álló jogi személyek kötelesek esélyegyenlőségi tervet elfogadni.)

*A házassághoz, az örökbefogadáshoz és
az új reprodukciós technológiákhoz való jog*

Egyes törvények, köztük *a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2009. évi XXIX. törvény* és *az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény* nyíltan megkülönböztetik az azonos nemű párokat. A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének bevezetése 2009-ben nagy előrelépést jelentett, de ez nem jelenti azt, hogy megszűnt a szexuális irányultság alapján való hátrányos megkülönböztetés. Az azonos nemű párok nem fogadhatnak közösen örökbe gyermeket, és mesterséges megtermékenyítésért sem folyamodhatnak párként.

A hatályos magyar jogszabályok az örökbefogadásnak két formáját ismerik: az egyéni örökbefogadást és a közös gyermekké fogadást. Egyéni örökbefogadásra minden arra alkalmas személy jogosult, függetlenül szexuális irányultságától vagy családi állapotától (tehát akár egy élettársi vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő személy is örökbefogadhat egyénileg). A törvény azonban azt is előírja, hogy a házaspárokat előnyben kell részesíteni az örökbefogadás során. Közös gyermekké fogadásra (vagyis amikor a gyermeket egy pár mindkét tagja örökbefogadja, vagy a pár egyik tagjának gyermekét a pár másik tagja fogadja örökbe) viszont csak házastársak jogosultak, különmemű élettársak, illetve azonos nemű élettársak vagy bejegyzett élettársak nem. Az elvileg „a családok és a házasság védelmét” hangsúlyozó jogi szabályozás megkülönbözteti a transz embereket is: ha valaki házas és nemének jogi elismerését kérvényezi, el kell válnia.

A mesterséges megtermékenyítéshez való hozzáférést szigorú (és diszkriminatív) jogszabályok szabályozzák. *Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény* szerint csak házastársak, különböző nemű élettársak vagy olyan egyedülálló nők kérvényezhetik a mesterséges megtermékenyítést, akik meddők vagy a koruk miatt hamarosan meddők lehetnek; ez a lehetőség nem áll nyitva lesbikus élettársak, bejegyzett élettársak vagy nem meddő nők előtt. Ennek ellenére a törvény megkerülésével az elmúlt években számos lesbikus pár folyamodott mes-

terséges megtermékenyítésért, azt állítva, hogy a kérelmező egyedülálló. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy az élettársi vagy bejegyzett élettársi kapcsolat eltitkolása egyes esetekben köz-, illetve magánokirat-hamisításnak minősülhet. Azok a transznemű férfiak, akik jogilag megváltoztatják a nemüket, kérhetik a mesterséges megtermékenyítést női partnerükkel.

Akár hazai, akár külföldi egészségügyi intézményben végzik el a mesterséges megtermékenyítést, a probléma, hogy a gyermeknek csak egy szülője lesz, a vérszerinti anya, egyaránt fennáll. Ez nem így van, ha egy heteroszexuális pár folyamodik mesterséges megtermékenyítésért. Ebben az esetben, ha közös kérelmet nyújtanak be, a férfi a jog szerint a gyermek apja lesz (attól függetlenül, hogy a saját spermáját vagy egy névtelen donorét használták-e). Az, hogy az egyik szülőt nem fűzi jogi kötelék a gyermekhez, súlyos problémákhoz vezethet a családtagok mindennapi életében.

2010 óta az országgyűlés számos olyan intézkedést fogadott el, amely komolyan veszélyezteti az azonos nemű párok és gyermekeik jogait. Az, hogy az új Alaptörvény a házasságot heteroszexuális intézményként határozza meg, óriási visszalépés az azonos nemű párok és gyermekeik egyenlő jogai tekintetében, mivel az ezen családok ellen irányuló meglevő társadalmi előítéleteket támogatja. Nemcsak a nemzetközi emberi jogi szervezetek és a Velencei Bizottság kritizálta az Alaptörvény házasság-definícióját és a család fogalmának leszűkítő meghatározását, de még azok a nemzetközi szakértők is jelezték fenntartásaikat, akiket a kormány az Alaptörvény 4. módosításának megvédésére kért fel: hangsúlyozták, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) esetjoga elismeri, hogy az azonos nemű párok családot alkotnak (*Schalk és Kopf k. Austria, 30141/04*).

A Polgári Törvénykönyv egy korábban elfogadott változatával szemben a *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* nem teszi lehetővé élettársak részére a partner gyermeke örökbefogadását (vagyis azt, hogy egy élettárs örökbe fogadja partnere gyermekét), fenntartva az azonos nemű párok és gyermekeik bizonytalan jogi helyzetét. Még ha egy gyereket több mint tíz éven át azonos nemű szülei nevelnek is, a gyermek nem törvényes örököse a nem vérszerinti szülőjének, a kapcsolat felbomlása esetén nem kell utána tartásdíjat fizetni, és nagyon nehéz vagy lehetetlen a nem vérszerinti szülőnek a gyermek nevében eljárnia, ha a vérszerinti szülő akadályoztatva van. Ezek a jogszabályok nyilvánvalóan sértik az azonos nemű szülők által nevelt gyermekek érdekeit. Fontos megjegyezni, hogy az EJEB egyrészt tiltja a szexuális irányultság miatti hátrányos megkülönböztetést egyéni örökbefogadás esetén (*E.B. k. Franciaország, 43546/02*), másrészt azt is megállapította, hogy az azonos nemű párok kizárása a partner gyermeke örökbefogadásából hátrányos megkülönböztetést jelent (*X. és mások k. Ausztria, 19010/07*).

Mivel az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény az egészségügyi szolgáltatókra is vonatkozik, az egészségügyben tilos a szexuális irányultság vagy nemi identitás miatti hátrányos megkülönböztetés, és az egészségügyi állapot szerinti hátrányos megkülönböztetés tilalma révén ugyanez vonatkozik a szolgáltatások megtagadására HIV-vel élő páciensek esetén is. Ennek ellenére egy nemrégben ismertetett kutatás szerint, amelyet a Háttér végzett a leszbikus, meleg és biszexuális emberek egészségügyben szerzett tapasztalatairól (Faix-Prukner és Rózsa 2015), az előbújás ebben a szektorban kockázatos. Minden második LMB válaszadó kapott már nem megfelelő kérdéseket és megjegyzéseket, és a válaszadók 29%-át zaklatták már egészségügyi intézményben. A kutatók beszámoltak olyan esetekről is, amikor a betegek és a hozzátartozóik élettársi státuszát figyelmen kívül hagyták, illetve amikor az orvosok súlyosan megszegték titoktartási kötelezettségüket. Az HIV-vel élő LMB páciensekre fokozott nyomás nehezedik, mivel az egészségügyi szolgáltatók elvárják, hogy HIV-státuszukról beszámoljanak, ugyanakkor kettős hátrányos megkülönböztetés éri őket HIV-státuszuk és szexuális irányultságuk miatt.

A kutatási jelentés azt is tartalmazza, hogy nagyon kevesen tesznek panaszt hátrányos megkülönböztetés miatt. Azoknak, akiket hátrányos megkülönböztetés ért az egészségügyben, csak 6,3%-a tett bármiféle panaszt (95 emberből 6), és közülük 4 arról számolt be, hogy a panaszával nem foglalkoztak, és csak egy esetben fordult elő, hogy a diszkrimináló alkalmazott felelősségrevonást kapott a tettéért.

Ami a nem hivatalos elismerését és a név megváltoztatását illeti, a transznemű embereknek ezt írásban kell kérniük a Bevándorlási és Állampolgársági Hivataltól, amely a kérelmet ezután az Emberi Erőforrások Minisztériumának továbbítja. Orvosi szakvéleményeket is be kell szerezni, két pszichiátertől vagy egy pszichiátertől és egy klinikai szakpszichológustól, valamint egy nőgyógyásztól vagy urológustól. A nem jogi elismeréséhez és a névváltoztatáshoz nincs szükség sebészeti beavatkozásra vagy hormonterápiára. Ha a kérelem megalapozott, az illetékes hatóságok kiadják a szükséges engedélyeket. A névváltozást az anyakönyvvezető hajta végre és dokumentálja. Ha valakinek módosítják a születési anyakönyvi kivonatát, kérvényezheti más iratai (személyi igazolvány, útlevél, jogosítvány, iskolai bizonyítványok, oklevelek, diplomák) kicserélését. Nincs olyan jogszabály, amely meghatározná, ki jogosult műtéti vagy más egészségügyi beavatkozásra. Ám a társadalombiztosítás műtéti beavatkozás esetén csak a költségek 10%-át téríti meg; a költségek 90%-át az ügyfeleknek maguknak kell megfizetniük.

A Transvanilla Egyesület által a transz emberek egészségügyben szerzett tapasztalatairól végzett kutatás szerint sokan nem fordulnak orvoshoz, mert félnek a hátrányos megkülönböztetéstől. A válaszadók 26%-át érte már hátrányos megkülönböztetés nemi identitása miatt (Hidasi 2015). Több mint egyharmaduk számolt be arról, hogy speciális szükségleteit figyelmen kívül hagyták, és szükségtelen intim kérdéseket kapott az egészségügyi dolgozóktól. Az egészségügyi ellátásban tapasztalt hátrányos megkülönböztetés különösen érzékenyen érinti a transzszexuális embereket, akiknek nemük hivatalos elismeréséhez orvosi vizsgálatokra, diagnózisokra és igazolásokra van szükségük.

Kapcsolati erőszak és „randierőszak”

A *Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) 212/A. §-a* büntetni rendeli a kapcsolati erőszakot. A tényállás azt foglalja magában, hogy valaki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa sérelmére rendszeresen az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít, vagy a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el, és ezzel a sértettet (partnerét) súlyos nélkülözésnek tesz ki. Az ugyanezen sértetti kör ellen elkövetett testi sértés, becsületsértés, személyi szabadság megsértése vagy kényszerítés súlyosabban büntetendő, mint ha valaki idegen személy ellen követné el ugyanezen bűncselekményeket. A kapcsolat/élettársak meghatározása nemsemleges, tehát mind azonos, mind különemű párokra vonatkozik, ugyanakkor nem foglalja magában az olyan partnereket, akikkel az elkövető nem élt együtt.

A *2009. évi LXXII. törvény* szabályozza az úgynevezett megelőző távoltartást. Ez sem korlátozódik a különemű párokra. A rendőrség ideiglenes megelőző távoltartást rendelhet el, ha valaki olyan tevékenységet szenved el, amely súlyosan és közvetlenül veszélyezteti méltóságát, életét, a szexuális önrendelkezéshez való jogát, továbbá a testi és lelki egészségét. A rendőrség az ideiglenes megelőző távoltartást 72 órára rendeli el. Az ideiglenes megelőző távoltartás elrendelésével egyidejűleg a rendőrség az arra illetékes járásbírósnál kezdeményezi a megelőző távoltartás elrendelését. Ezután a bíróság határoz arról, hogy elrendeli-e a megelőző távoltartást legfeljebb 60 napra. A családon belüli erőszak áldozatai közvetlenül a bíróságtól is kérhetik a megelőző távoltartás elrendelését. Amíg a megelőző távoltartás hatályban van, az erőszak elkövetői semmilyen formában nem vehetik fel a kapcsolatot a védelem alatt álló személlyel. A *büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény* szabályozza a távoltartást abban az esetben, ha büntetőeljárás zajlik; ez a szabályozás is nemsemleges.

A jogszabályi lehetőségek ellenére ugyanakkor két női jogvédő szervezet 2011-es értékelése szerint a rendőrség rendkívül óvatos, ha megelőző távoltartás elrendeléséről van szó. Ráadásul a rendelkezésre álló adatok szerint még nagyobb probléma van a bíróságokkal: Budapesten például 95 esetből 60 esetben a bíróság nem rendelte el a megelőző távoltartást 2010-ben (NANE és PATENT 2011).

A jogi szabályozás és különösen annak alkalmazása elégtelennek tűnik ahhoz, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak valóban esélyük legyen elhagyni egy bántalmazó kapcsolatot, és segítséget kapni intézményektől. Ezekben az esetekben nagyon magas a látencia.

A törvények nem szabályozzák vagy büntetik külön a „randierőszakot”. A megismerkedéskor vagy a kapcsolat kezdeti szakaszában elkövetett erőszakra a szexuális erőszak különböző formáit büntető jogszabályok vonatkoznak. A Büntető Törvénykönyv vonatkozó szabályai nemsemlegesek: mind az elkövető, mind az áldozat bármilyen nemű lehet.

Az Amnesty International 2007-es jelentése szerint a nők számára, akik az igazságszolgáltatás szerveihez fordulnak, mert megerőszakolták őket vagy másféle szexuális erőszakot követtek el ellenük, alapvető akadály, hogy nagyon magas az eredménytelenül záruló esetek száma: sok eset kihullik az eljárásból, és a bíróságig sem jut el. Az esetek számos stádiumban és több okból kifolyólag elveszhetnek: előfordul, hogy a rendőrség nem azonosítja a támadót, vagy az áldozat úgy dönt, hogy nem tesz feljelentést, illetve nem vesz részt a továbbiakban az eljárásban. Az esetről születhet az a döntés is, hogy „hamis a feljelentés”. Az Amnesty International több rendőrtiszttel folytatott interjú után úgy találta, hogy sokuk azt hiszi: a nők gyakran hazudnak a nemi erőszakkal kapcsolatban – ez a hit még azok körében is elterjedt, akik a nemi erőszakkal kapcsolatos nyomozásokra specializálódtak. A rendőrök, az ügyészek vagy a bírók dönthetnek úgy, hogy a vádemeléshez vagy a bűnösség megállapításához nem áll rendelkezésre elég bizonyíték. Számos szakértő szerint az első és több szempontból legjelentősebb pont, ahol sok eset elvész, az, hogy a nők nem is jelentik a rendőrségnek a nemi erőszakot.

A 2007-es kutatás eredményeként készült jelentés szerint gyakori, hogy a rendőrség azt tanácsolja a szexuális bűncselekmények ügyében hozzájuk forduló nőknek, hogy ne tegyenek feljelentést, mert nem tudják majd bizonyítani, nehéz és igen hosszú procedúrának teszik ki magukat, és nekik fog ártani, ha bírósági ügy lesz belőle. „Előfordul, hogy egy nő a rendőrséghez fordul, és erről semmiféle feljegyzés nem készül. Ezért javasoljuk a hozzánk fordulóknak, hogy írásban tegyenek feljelentést,” mondta Spronz Júlia az Amnesty Internationalnak.

A rendőrség egy tisztje, a nemi erőszak szakértője az Amnesty International képviselőjét ezekkel a szavakkal fogadta 2006-ban: „Maga akar azokról a

spinkókról beszélni, akiket behoznak ide és azt állítják, hogy megerőszakolták őket?... 85 százalékuk kurva. Dugni akart, és megegyezési problémái támadtak. Nyíltan vagy titokban prostituáltak. Ezt egy szakember látja.” (Amnesty International magyar kutatási jelentés, 2007, 5. o.) Nincs okunk feltételezni, hogy ezek az attitűdök számottevő változáson mentek át az elmúlt években. A családon belüli és/vagy szexuális erőszak áldozatainak segítséget nyújtó jogvédő szervezeteknek a közelmúltban készült jelentései is azt mutatják, hogy ezen a területen nagyon magas a látencia, és hogy a szexuális erőszak áldozataival foglalkozó hatóságok és intézmények munkatársai nem kapnak megfelelő képzést a témáról.

A terepmunka közege és a kérdőívek

A nők közötti, illetve transz nők elleni partnerkapcsolati bántalmazás leggyakoribb formáinak feltérképezése érdekében készítettünk két kérdőívet. A kérdőívek összeállításához konzultáltunk a nők elleni erőszak témájában dolgozó legnagyobb hazai szervezettel, a NANE-val (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen), valamint leszbikus és transznemű szervezetekkel, mint a Labrisz Leszbikus Egyesület, a Transvanilla Transznemű Egyesület és a Transzpont csoport. A kérdőíveket online, valamint a témáról szóló Budapest Pride workshopon osztottuk meg, elsősorban azokat célozva meg, akik tapasztaltak már bántalmazást. Mivel közösségi mintán vettük fel, az eredmények nem reprezentatívak. 61 befejezett, teljeskörűen kitöltött kérdőívet kaptunk azonos nemű párok kapcsolatban élő nőktől (2%-uk transznemű), és 10 befejezett kérdőívet transznemű nőktől.¹ A válaszokat egyrészt egy, a bántalmazás különböző formáit felsoroló listán jelölték, másrészt saját történeteik szabad megfogalmazására és elérhetőségeik megadására is lehetőséget adtunk (ily módon többüket meg is tudtuk később interjúolni).

Azok közül, akik nekikezdték az azonos nemű párok kapcsolatokról szóló kérdőívnek, 56% jelölte magát leszbikusnak vagy melegnek, 10% biszexuálisnak, további 10% egyéb nem heteroszexuálisnak (queer, pánszexuális stb.), és négyen heteroszexuálisnak (a többiek nem határozták meg a szexuális irányultságukat). Ez is jelzi, hogy sok nő, aki nem definiálja magát leszbikusnak, érintett az azonos nemű párok kapcsolati erőszak témájában, amit figyelembe kell venni a figyelemfelhívó kampányok és segítő szolgáltatások tervezése során. A válaszadók fele 25 és 44 év közötti; csak nyolcan voltak ennél idősebbek. A felsorolt erőszak típusok közül mindegyikre, a verésre is volt példa. A válaszadók több mint harmada

---

¹ Ahogy az általában online kérdőíveknél lenni szokott, sokkal többen kezdik el azokat kitölteni, mint ahányan az utolsó kérdésig megválaszolják; 108 be nem fejezett kérdőívet kaptunk az azonos nemű témában, és 27-et a transznemű témában.

tapasztalt már félelmet, szorongást a partnere viselkedése miatt, illetve tapasztalt túlzó féltékenykedést partnere részéről. Ami ritkábbnak tűnik ebben a mintában, mint a heteroszexuális átlagban, az a gazdasági erőszak és a gyermekek bántalmazása – talán mert kevesebb gyermek van a leszbikus háztartásokban, és a partnerek talán kevésbé gyakran függenek egymástól anyagilag. A válaszadók 12%-a élt át szexuális bántalmazást valamilyen formában. A kérdőív második fele azt kívánta feltárni, mennyire osztják meg az érintettek, ha bántalmazás történt velük. A válaszadók negyede nem ismer egy nőt sem, akiről feltételeznék, hogy bántalmazó azonos nemű kapcsolatban él, de negyedük azt mondta, 2-5 ismerőséről sejtí ezt. 18%-nak maguk a bántalmazottak (2-5 fő) számoltak be az erőszakról, de ugyanekkora azok aránya is, akik senkitől nem hallottak ilyen esetről. Ezen eredmények értelmezése során érdemes tekintettel lenni rá, hogy ezt a blokkot a kérdőívet elkezdő válaszadók kevesebb mint 60%-a töltötte ki.

A 20 transznemű nő² közül, aki megválaszolta a szexuális irányultságra vonatkozó kérdést, 7 (a negyede) határozta meg magát heteroszexuálisként, és sokan számoltak be bántalmazó férfiakról. 6 fő definiálta magát leszbikusnak vagy melegnek, 5 biszexuálisnak, queernek vagy kategóriákon kívülinek, és 2 aszexuálisnak. 12 nő válaszolt a bántalmazó nemére vonatkozó kérdésre: az esetek felében (6) csak férfi, harmadában csak nő (4), míg 2 nő életében férfi és női bántalmazó is megjelent. A transznemű nők minden egyes kategóriában nagyobb arányban szenvedtek el erőszakot, mint az azonos nemű kapcsolatban élő nők. Külön kiemelkedik, hogy fizikai erőszakot (ütés, rúgás, illetve valamit a másikhoz vágni) sokkal gyakrabban követtek el transznemű nők ellen. Ugyanez igaz a gazdasági erőszakra is: a válaszadók 42%-ának korlátozta vagy akadályozta a partnere a közös számlájukhoz való hozzáférést, és 23%-uktól elvárták, hogy a házimunka nagyobb részét ők csinálják. Ami a bántalmazás transz-specifikus formáit illeti, a válaszadók több mint harmada számolt be róla, hogy férfiként hivatkozott rá a partnere, és gúnyolódott a testén – hasonló arányról számolt be egy néhány évvel ezelőtti skót kutatási jelentés is (Scottish Transgender Alliance 2010). A szexuális erőszak előfordulása is gyakoribb volt a transznemű nők esetében, mint az azonos nemű párkapcsolatokról szóló kérdőívet kitöltők között. Végül, az elszigetelődés általános tapasztalat volt; az elszigeteltség a szexuális kisebbségek jellemző problémája, de különösen fenyegető a transznemű emberek számára.

Összességében mindenki érdeklődéssel és nyitottsággal fogadta, hogy a projekt keretében felhívtuk a figyelmet a párkapcsolati bántalmazás témájára az LGBTIQ közösségekben. A NANE már korábban is dolgozott együtt a Háttérrel;

---

² Egyikük interszexuális személy, és egy másik heteroszexuális férfiként határozta meg magát.

szakértői 2015-ben több alkalommal is képzést nyújtottak a Háttér Információs és Lelkiségegy Szolgálat telefonos operátorainak, hogy tudatosabbak és érzékenyebbek legyenek a párkapcsolati erőszak témájára a hívások során. A Lelkiségegy Szolgálathoz érkező megkereséseket tartalmazó statisztikai adatbázisban a párkapcsolati erőszak mint lehetséges hívástéma külön kategóriaként szerepel. A NANE a 2014-es budapesti leszbikus Identitások Fesztiválján (a LIFT-en) is tartott egy workshopot a témáról. Kiadványaikban mindig megemlítik, hogy a heteroszexuális kapcsolatokon kívül azonos nemű párkapcsolatokban is előfordulhat bántalmazás.

Kutatásunk során nyolc szakértőt interjúváltunk meg: két NANE-munkatársat; két transz aktivistát (a Transvanilla Transznemű Egyesülettől illetve a Transzpont csoporttól); egy LMBTQI pszichológust; egy rendőrt; valamint két szociális munkást (egyikük állami áldozatsegítésben, a másik fiatalkorúak lánynevelő intézetében dolgozik). Informálisan, rövidebb beszélgetések erejéig szexmunkásokkal foglalkozó érdekképviseleti, illetve drogprevenciós szervezetekkel is felvettük a kapcsolatot.

Ahogy a NANE bántalmazott nőket segítő segélyvonalának operátorai elmondták, néha gyanítják, hogy a hívó egy másik nővel élhet együtt. Van, aki ezt mondja is, de van, aki nem. Az operátorok nemsemleges kifejezéseket használnak, és a hívók „párjáról” beszélnek, ami megerősítheti a hívót abban, hogy női párkapcsolatáról is beszélhet. Ezek a hívók elsősorban lelki segítséget és támogatást igényelnek. A NANE operátorai egy olyan esetről sem tudnak, amikor bármilyen intézményt vagy hatóságot megkeresett volna azonos nemű párkapcsolati erőszak áldozata. „Nem jellemző, hogy azt gondolnák, hogy az ellátórendszer fel van rájuk készülve. Akkor pedig nehezen beszélnek róla, mert annyira reménytelen – és ezért maguknak is nehéz beszélni róla.”³ Az állami áldozatsegítő szolgálatok általános forráshiánnyal küszködnek, és még ha elméletileg védett házaikban nem csak cisz-heteroszexuális nőket fogadnak is (pl. vannak elszeparálható szobák), a gyakorlatban nincsenek érzékenyítve sem az azonos neműek közötti bántalmazó kapcsolatok, sem a transz nők elleni erőszak kérdésében.

A családon belüli erőszakról folyó általános közbeszéd teljesen mellőzi az LMBTQI tapasztalatokat; ugyanakkor van néhány olyan LMBTQI-barát pszichológus, aki ismeri és felismeri a bántalmazó kapcsolatokat, és segítséget is tud nyújtani akár mindkét félnek. A mi leszbikus interjúalanyaink közül is sokan fordultak mind állami, mind magán pszichológiai tanácsadóhoz. Sokan akkor teszik meg ezt a lépést, amikor a bántalmazó azzal zsarolja vagy tartja sakkban őket, hogy nem engedi a kapcsolattartást a nem vérszerinti gyerekeikkel. A sze-

---

³ Interjú a NANE egyik segélyvonalas operátorával, 2015. március 6.

mélyes vagy csoportterápia jelentős segítséget jelent számukra, ha a megközelítés LGBTQI-érzékeny és feminista. A transznemű nőket, különösen ha szegények és nem engedhetik meg maguknak a magánrendelések költségeit, többnyire pszichiátriai intézményekben „kezelik”, lényegi támogatás nélkül.

Interjúk bántalmazottakkal

2015 februárjától kezdve interjúztunk: leszbikus kapcsolatokban történő párkapcsolati erőszak öt túlélőjével készítettünk hosszabb, félig strukturált, személyes interjút. Az interjúalanyok 23 és 49 év közöttiek voltak (a legfiatalabb 16 éves volt az azonos nemű bántalmazó kapcsolat idején). A szakképzéstől doktori képzésig terjedő iskolázottságuk, valamint foglalkozásuk szempontjából a felső-munkásosztály és a felső-középosztály közötti rétegekbe sorolhatók. További négy, ezeknél rövidebb beszélgetést folytattunk telefonon vagy Skype-on a leszbikus közösség idősebb tagjaival, akik ismerhettek erőszakos eseteket, vagy maguk is érintettek lehettek. Hosszabb, félig strukturált interjút készítettünk (személyesen illetve telefonon) két transz nővel, akik a párkapcsolati erőszak túlélői, valamint rövidebben beszélünk három transz nő szexmunkással telefonon, akiket előtte online kerestünk meg.

Kutatómunkánk a kérdőívekben velünk megosztott történetekre is támaszkodik, valamint megfigyeléseinkre LGBTQI csoportokban és eseményeken Budapesten, beleértve az általunk szervezett Pride workshopot is. Informatívnak bizonyultak továbbá a budapesti LGBTQI-körön kívüli informális beszélgetéseink (többek között hajléktalan leszbikusokkal, utcai szexmunkásokkal, vagy a szegedi transzvesztita show est résztvevőivel).

Minden interjúrészletet álnevekkel közlünk, és minden egyéb adatot is módosítottunk a személyek és események bármilyen azonosíthatóságának elkerülésére.

Leszbikus kapcsolatok

Az interjúk is megerősítették, hogy a leszbikus kapcsolatokban az erőszak minden fajtája előfordul: a kontrolláló viselkedés, mint a telefon-, email- és Facebook-üzenetek ellenőrzése; a barátokról, családtól, közösségtől való elszigetelés (akár a telefonálás megtiltásával); a szóbeli erőszak: féltékenységi jelek, dühkitörések, megalázás, valamint olyan mondatok, hogy „Dögöltél meg volna úgy, mint az anyád”; továbbá a fizikai erőszak. Adél (42) megfogalmazta, hogy amikor a fizikai bántalmazás elkezdődött a kapcsolatban, addigra lelkileg már nagyon megtört.

Utána mindvégig is, a tettelegesség után a szó az mindig ott volt. Lelkileg olyan szinten földbe tudott döngölni, érzelmileg. És ugye akkortól kezdődött az én gyengeségem és hogy lelkiekben hogy megtörtem (...) hogy te is egy idő után azt hiszed, hogy Ūristen. Ha sokáig mondják valakinek, hogy hülye vagy, hülye vagy – pszichológia –, elhiszi önmagáról, hogy hülye. És olyan szinten ellehetetlenített, hogy én nem éreztem magam embernek. Tehát mintha nekem ez lenne a sorsom, és mintha kivenné belőlem az utolsó szalmaszálat, amibe kapaszkodhatnék. Hogy az ő tulajdona legyen, hogy az legyen, amit ő akar. (Adél, 42)

Adélnak korábbi, heteroszexuális házasságából két gyermeke volt, akiket közvetlenül nem bántalmazott a párja, de a menekülési utak kidolgozása még nehezebb volt velük.

Nem engedte, hogy telefonáljak a szüleimnek, vagy valakitől segítséget kérjek. Volt úgy, hogy vidéken voltunk, és megtudta, hogy felhívtam apukámat, mert már akkor úgy gondoltam, hogy a gyerekeket nyári szünetben hazavitetem, és akkor én is megyek valahogy. De úgy akartam, hogy szünetre hazajönnék a gyerekek, és akkor itt is maradnak. És megtudta, hogy telefonáltam. Utcán voltunk, akkor már sötétedés volt, egyedül voltunk, senki nem volt lent, és ő odaszorított [a falhoz], én el akartam menni, és ő nem engedett. És szorított, odatolt a boltnak az oldalához, és teljesen megfélemlített, bármimem megfogott, tehát nem tudtam, hogy most hogy meneküljek el. Tehát olyan félelemben tartott (...) hogy életemben először és utoljára bepisiltem. (Adél, 42)

Az interjúalanyainkat érő fizikai erőszakra további példák: „kétszer betörte az orromat”, „belémrúgott az acélbetétes bakancsával”, „próbáltam volna megmondani a magamét, olló volt a kezében, és pont így szájon szúrt kicsit”.

A randierőszakot, amely a szexuális erőszak egyik külön esete, gyakran maguk az áldozatok is nehezen határozzák meg, és ez még inkább így van, ha nők között történik (lsd. Girschick 2002). Márpedig előfordul nők között is. (A kérdőívünkben is a válaszadók 12%-a számolt be nem kívánt szexuális cselekedetről.) Erikát (30) gyerekkorában egy idősebb férfi szexuálisan bántalmazta, és csak nemrég fogalmazta meg magában, hogy az első szexuális élménye felnőttként szintén abuzív volt. A harmadik randin egy nála 10 évvel idősebb nővel, aki ismerte Erika szexuális bántalmazott előtörténetét, felmentek a nő lakására filmet nézni.

Jól elvöltünk, de nagyon nyomulós volt, és én meg nagyon sérült, meg nem annyira volt időm átgondolni, hogy mit szeretnék, és nem annyira volt megadva a lehetőség sem, hogy átgondoljam. Egyáltalán szeretnék-e többet ott, akkor annál, hogy csak jól eltöltjük az időt. (...) Én már ott leragadtam,

*hogya ha az első csók nem jó, annak mi a következménye. Én már itt lera-
gadtam, a többi az csak megtörtént velem. Túl sok befolyásom nem volt a
dolgokra. Nem volt az én kezemben a döntés, hogy mennyi ruha kerüljön le,
milyen gyorsan haladjon az ügy. (...) Valamiért mindenképpen le kellett tel-
jesen vetkőzni. Én nem szerettem volna, erre már csak rábeszélte. (Erika, 30)*

Az azonos és ellentétes nemű bántalmazó kapcsolatok között fennálló száma-
talan hasonlóság mellett vannak olyan specifikus különbségek, amelyek a ho-
moszexualitással kapcsolatos társadalmi attitűdökhöz kötődnek. Azonos nemű
párkapcsolatban élni jelentősen korlátozhatja az ember lehetőségeit, amikor se-
gítségét keresne családi vagy baráti körben, netán intézményeknél; a homofóbia
így a kontroll forrásává válik a bántalmazó kezében.

Az előbújás kontrollálása egy jelentős hatalmi eszköz az LMBTQI emberek
partnerei kezében (lásd Elliott 1996, 5. o.). Többek között például Lizi (23) párja,
Gabi is ezt a kontrollt gyakorolta, amikor megtiltotta, hogy ismerősök előtt pár-
ként jelenjenek meg, ami fájdalmas volt Lizi számára; a szakításukat követően
pedig, amikor tanári állásra pályázott, attól tartott, hogy Gabi zsarolni fogja a
kapcsolatuk nyilvánosságára hozatalával.

A társas nyomás és norma, hogy az embernek legyen valakije, veszélyes lehet
a nők számára, különösen, ha fiatalok és/vagy az első (leszbikus) kapcsolatukat
alakítják ki. Interjúalanyaink többsége az első női kapcsolatában szenvedett el
bántalmazást. Ahogy Renzetti (1992) kifejti, a heteronormatív társadalom el-
lenségességére és elutasítására adott válaszul a leszbikus párok sokszor teljesen
elkülönítik magukat, és a párkapcsolatot egy viszonylag „zárt rendszerként” ör-
zik. Ez érzelmi intenzitást és közelséget hoz létre a kapcsolatban, ugyanakkor
bizonytalanságot is szülhet, ha megakadályozza a felek számára az elkülönülést
és önállóságot (Renzetti 1992, 29-30. o.).

*Az első nagy szerelem volt, rajongtam érte. (...) Hihetetlenül naiv voltam, és
nagyon jóindulatú. Tiszta „Szürke ötven árnyalata”, nem? Na azért gyűlöl-
löm azt a könyvet. Szerencsére gyerekek voltunk még és messze lakott tőlem,
valamint titokban tartottuk a kapcsolatot (...) addig nem tudtam, hogy
leszbikus vagyok. (Lizi, 23)*

*Interneten ismerkedtünk meg. Szerintem az volt a gond, hogy nagyon ha-
mar összeköltöztünk. Négyyszer találkoztunk, hétvégére, és a negyedik ta-
lálkozás után már lent ragadt nálam, és onnantól kezdve együtt éltünk. Az
eleje jó volt, szép volt. Én akkor 28-29 éves voltam, amikor megismertem, ő
8 évvel fiatalabb volt, 21-22 éves volt. Nekem is ez az első [leszbikus] kapcso-
latom volt, és neki is ez az első [leszbikus] kapcsolata volt. (Adél, 42)*

Donovan és Hester (2014, 197. o.) szintén hangsúlyozza, hogy a fiatal kor, az alacsony jövedelem és az alacsony iskolázottság különös veszélyeztetettséget valószínűsítenek azonos nemű kapcsolatokban a családon belüli erőszak szempontjából, és ha valaki nemrég bújt elő, az könnyen a fiatalabb és sérülékenyebb pozícióba kerülhet, biológiai korától függetlenül.

Frissen szabadultam fel mint hirtelen jó nő lesbikus, aki többé-kevésbé tud csajozni. Belevetettem magam abba, hogy barátnő. Tudnom kellett volna válogatni. Nagy volt a nyomás rajtam, hogy csajozzak már be, barátok, mindenki boldognak akartak látni, és azt gondolták, ehhez barátnő kell. (...) A környezetem is ezerral volt tele (...) Én akkor borzasztóan szerelmes voltam és mindenki borzasztóan megnyugodott, hogy „Erikának barátnője van”. A legjobb barátom egyengette a kapcsolatunkat. Voltak talán gyanúi, de ez nagy elvárás volt, hogy csajozzál már be. (Erika, 30)

Örültem, hogy végre van egy kapcsolatom. (...) Hamar elvárta, hogy elköteleződjek, holtomiglan, örökké. Én nem így működöm. Ő pedig nem akart elköteleződni. (Flóra, 49)

A homofóbia és bifóbia nemcsak megnehezíti a nők számára, hogy kitörjenek az azonos nemű bántalmazó kapcsolatukból, hanem még a kapcsolaton belül is megjelenhetnek. Lizi (23) 16 éves volt és szexuálisan tapasztalatlan, amikor a másik kamasz lánnyal, Gabival megismerkedett. Gabi láthatóan nem hitt Lizi friss lesbikus identitásában: gúnyolta, próbák elé állította, és megalázta.

Hónapok óta mondogatta, hogy nem hisz nekem, és hogy honnan tudom, ha még nem smároltam pasival. Mondván ne évek után hagyjam őt ott azért, mert ráébredek arra, hogy a pasik érdekelnek. (...) Kierőszakolta, hogy az egyik buliban smároljak egy pasival. Megegett, borzasztó volt. Elmeséltem, kiakadt, hogy nem gondolta komolyan, meg hogy én miért csinállok ilyeneket, és hogy kurva vagyok. (...) Majdnem másfél év után, a parton rávett [a szexre], hozott egy csomó töményt, akkor megtörtént a dolog, nem volt jó, rossz se, semmilyen. Rögtön megkaptam, vagy másnap írásban, hogy nem gondolta volna, hogy én hagyom, kurva vagyok, ribanc vagyok, és milyen nyomorék vagyok, hogy lánnyal volt az első ilyen tapasztalatom. (Lizi, 23)

A szexista és ellentétes „szűz/kurva” elvárásokra illetve ítéletekre támaszkodva, amelyekkel minden nő szembesül, Gabi, aki maga is lesbikus, a heteroszexualitáshoz képest leértékelte a lesbikussságot (és egyben a hütlenséget a férfiak iránti bármilyen érdeklődéshez kötötte, ami jellemző bifób stratégia). Ebben a

lelki és szexuális erőszakkal összetett módon megterhelt kapcsolatban Lizit a neme, kora, a lesbikussága és még-nem-leszbikussága alapján érte erőszak.

A lesbikus közösségeknek felelőségük van abban, hogy megelőzzék az erőszakot és segítsék az áldozatokat, mert ha nem tesznek így, az áldozatok könnyen elszigetelődnek és nagyon kiszolgáltatottá válnak. Másfelől azoknak, akik kitörni próbálnak, nagyon sokat jelent egy támogató közeg, amely elfogadja a lesbikus kapcsolatokat, és érzékeny a feminista kérdésekre. Még ha valaki idősebb, jól képzett, és már volt több párkapcsolata, akkor is válhat bántalmazottá. Ez történt Flórával (49) is. A párja miatt elszigetelődött és kényelmetlenül érezte magát a közös lesbikus körökben, ami nagyon megnehezítette, hogy segítségért forduljon bárkihez. 2014-ben egy lesbikus csoport felszólalási lehetőséget kapott egy nők elleni erőszak témájú fórumon, és úgy döntöttek, hogy nem említik az azonos nemű kapcsolatokon belüli bántalmazást, csak a homofóbiáról és annak a lesbikus és biszexuális nők életét sújtó hatásairól fognak beszélni. Amikor Flóra, akit megdöbbsentett ez a hiány, megpróbálta szóba hozni a párkapcsolati erőszakot, a lesbikus szervezetekben fel sem merült, hogy esetleg ő maga is érintett lehet; és elutasították azt is, hogy egy „ilyen elenyésző súlyú” dologról beszéljenek.

Márpedig ha van szó a nők közötti bántalmazó kapcsolatokról, az az érintetteknek is sokat segít abban, hogy felismerjék, mit jelent valakit kontroll alatt tartani. Sok interjúalanyunk említett tudatosságnövelő kiadványokat és eseményeket, elsősorban a NANE részéről, amelyek hozzájárultak, hogy felismerjék, hogy áldozatok, és egyben azt is, hogy van kiút. Már pusztán a segítő szervezetekről való tudás is önbizalmat ad az embereknek.

Mikor annak idején a NANÉ-ban foglalkoztam ezzel, a sokadik tréning után is mindig jutottak újabb dolgok az eszembe. Hogy ez is a lelki bántalmazás egy formája. (...) Degradált. Felül akart emelkedni. (...) Ezek nagyon alattomosan jelennek meg. Pedig ekkor már tudtam ezeket. Eltelt egy idő, mire megértettem, miről is szól ez. (Kata, 60)

[A szakítás után] még emailben zaklatott. Ha nem válaszoltam, azért írt, ha válaszoltam, azért, pedig mondtam, hogy le akarom zárni. Végül azt mondtam, a Háttérhez fogok fordulni jogi segítségért, ha nem hagyja abba, erre leállt. (Flóra, 49)

Sokan meséltek a barátok fontosságáról is.

Van, hogy baráti kör figyelmeztet, hogy a másik lekezelően beszél veled. Én meg csak néztem ki a fejemből, én azt nem éltem meg bántalmazásnak! (Lea, 59)

Kutatásunk is tanúsítja, hogy mekkora szerepe lehet a barátoknak az erőszak áldozatainak segítésében, különösen azok számára, akik lesbikus közösségeken kívül korlátozott mértékben találnak támogatásra (Renzetti 1992, 130. o.). Lizi (23) kifejezetten azt tanácsolja másoknak, hogy beszéljenek a bántalmazásról olyanoknak, akikben megbíznak:

Nem is az, hogy mit mondanak, hanem az, hogy amikor elolvasták, és láttam rajtuk, hogy sokkot kapnak, mert Gabi már olyanokat írt, hogy kitépi a nemtudommimet, meg elvágja a torkomat. Mikor láttam, ahogy olvassák, az nagyon döbbenetes volt. (...) El kell mondani, hogy most kész vagyok a szakításra. Már az, hogy ők tudnak a szakításról, egy segítség abban, hogy ne tudjunk visszatáncolni, de konkrétan meg is lehet őket kérni, hogy ne hagyják, hogy felvegyük vele a kapcsolatot stb. (Lizi, 23)

Amikor annyira kimerült vagy és annyira szarul vagy és nem látod, hogy mitől, és felhív a legjobb barátod, és elmondja, hogy nem kell túrnöd, megérdemled, hogy boldog legyél. (...) Felbátorított, hogy merjek lépni. (Erika, 30)

Transznemű nők

A transznemű nők még jobban ki vannak téve az elszigetelődés veszélyének, ami azzal jár, hogy sokszor teljesen és kizárólag a párjuktól függenek, és jóval kevesebb lehetőségük van a segítségkérésre. A Transvanilla Transznemű Egyesület kutatása alapján a transznemű válaszadók 32%-a tapasztalt már transzfób diszkriminációt a párjától (Hidasai 2012). A transznemű nők ki vannak téve minden olyan erőszaknak, mint bármelyik nő, ezen kívül az erőszak transz-specifikus formáitól is szenvednek. Az egyik válaszadónk említette a tranzíció (átmenet) akadályozását, valamint a testével szembeni tisztelet hiányát.

A hormonjaim is elvette a Balatonon. (...) A két év alatt egyszer engedtem meg neki, hogy orálishoz hozzányúljon a nemi szervemhez: addig könyörgött, hogy nagy nehezen megengedtem neki, kíváncsi volt vagy nem tudom, nekem az nem volt jó érzés. (Szabina, 35)

A transznemű nők különösen kiszolgáltatottak az ismerkedés időszakában, amikor egy cisz férfi előtt felfedik transz státuszukat. Ettől függetlenül beszélünk olyan transz nőekkel, akik nem éltek át bántalmazást cisz heteroszexuális férfiakkal való kapcsolataikban. A transzfóbia gyakran, de nem szükségszerűen játszik szerepet a párkapcsolati erőszakban. A transz nők bántalmazói cisz nők

és transz férfiak is lehetnek. Az egyik megkérdezett elmondta, hogy egy transz férfi a szakítás után zaklatta az exét, követte, öngyilkossággal fenyegetőzött, és kárt tett a nő kocsiában – amit, érdekes módon, homofób támadásnak akart beállítani, hogy elterelje magáról a gyanút.

Az egyik transz aktivista elmondása szerint nagyon nehéz a transz nőknek segítségért folyamodniuk:

Leginkább senkihez nem fordulnak. Nagyon félnek, hogy ha én egy bántalmazott transz nő vagyok, oké-e felhívni egy segélyvonalat. Nem elég nőies a hangom... Vagy csak átmenet után lehet, vagy ez mindegy... Ezt nyilvánossá kellene tenniük a segélyvonalaknak. (...) A bántalmazó sakkban tartja a másikat, hogy ne ő döntse el, hogyan ítéli meg a saját élményeit, mi jó neki és mi nem. A legtöbb transz nő pedig éveken át, gyerekkorától sok olyan üzenetet kap, hogy csúnya, nem oké, nem fogják szeretni, és ez hat.

Transznemű szexmunkások

Az eddig említett sérülékenységet tovább növeli, ha egy transznemű nő szexmunkát végez. Ez elsősorban a megélhetési nehézségekhez kötődik, főképp, ha szegény és hátrányos helyzetű romákról van szó. Szexmunkás interjúalanyaink értelemszerűen mind a fizetős, mind a nem fizetős kapcsolataikról meséltek. Beszéltünk néhányal, akik online hirdetnek és nincsen futtatójuk, ami viszonylagos biztonságot jelent számukra. Az elmondottak alapján sokuk egyáltalán nem tapasztalt erőszakot a kliensek részéről, ami szerintük (valós vagy észlelt) fizikai erejüknek köszönhető. Mindenesetre a születéskor kijelölt vagy az észlelt nemüktől függetlenül a transz nőket is ugyanúgy éri erőszak, mint minden más nőt, főleg ha szexmunkások. Egyik interjúalanyunk elmesélt egy esetet, amikor a kliens bedrogozva ordított és meztelenül szaladgált a szomszédok előtt. Egy másik esetben a kliens elvette a nő mobiltelefonját és egyéb értékeit, késsel fenyegetve őt meg. Szabina (35) szintén gazdasági erőszaknak volt kitéve férfi partner részéről, aki elvette a pénzt, amit Szabina bárókban és szexmunkából keresett, és saját üzleti vállalkozását akarta építeni belőle. Szabina pszichiátriára került, a rendőrség is kihallgatta, de érdemben sehol nem foglalkoztak vele. Ismerve a rendőrség általános hozzáállását a párkapcsolati erőszaktól szenvedő nőkhez, pláne ha szexmunkát végeznek (ahogy a korábbi idézet is tanúsítja), nem csoda, ha a túlélők alig fordulnak jogi segítségért.

Néhány kliens, állítása szerint, azért erőszakos, mert elégedetlen a transz szexmunkás nemi és/vagy szexuális teljesítményével. Gyakran elvárják tőlük, hogy egyszerre tartsanak fenn nőies külsőt és potens péniszt, ami problémás

lehet a tranzíciós folyamat részeként szedett hormonok miatt. Van olyan transz nő, aki azért fordult a szexmunka felé, mert nem látott más lehetőséget a megélhetésre; mások csak egy vagy két évig csinálják, amíg félre tudnak tenni elegendő összeget a nemi megerősítő műtétekre. A transzvesztiták (vagy saját szavaikkal travik, travesztik) jóval nagyobb népszerűségnek és (anyagi) elismertségnek örvendtek a rendszerváltás után, az 1990-es években és a 2000-es évek elején, a szexuális és LMBTQI világ kinyílását követően, elsősorban Budapesten. Néhány szexmunkás, akivel beszélünk, korábban transzvesztitaként dolgozott. Mimi (33) megfogalmazása szerint hasonló a két terület, és ő mindkettőben „illuzionista művésznek” tekinti magát.

Összegzés és ajánlások

Heteroszexuális társaikhoz hasonlóan az azonos nemű bántalmazók is tanulják az erőszakot: a bántalmazás tanult viselkedés, amely elsősorban azért folytatódik, mert büntetlenül folytatódhat. A homofóbia és a transzfóbia lehetőséget teremt a következmények nélküli bántalmazásra, mert a bántalmazónak kapóra jön az áldozat elszigetelésében és az olyan támogató forrásoktól való eltávolításában, mint a család, a megfelelő civil szolgáltatások, a jog és az igazságszolgáltatás. Következésképpen a bántalmazott leszbikus, biszexuális és transznemű nők nagy valószínűséggel nem fognak segítséget kérni, illetve még ha meg is teszik, nem biztos, hogy kapnak.

A leszbikus közösségben jelen van a vonakodás attól, hogy elismerjék, leszbikus kapcsolatokban is előfordul párkapcsolati bántalmazás; egyrészt mivel a probléma nyilvános elismerése tápot ad a homofób sztereotípiáknak, másrészt mert tartja magát a hit, hogy a partnerkapcsolati erőszak heteroszexuális probléma, és a nők nem lehetnek bántalmazók (lásd Renzetti 1992, 105. o.). Sokan, még az interjúalanyaink között is, ezért is kötik az erőszakot „férfias” jellemzőkhöz, illetve a bántalmazó alkoholizmusához vagy családi háttéréhez. Ezek a „katalizátorok” azonban nem legitimálhatják a bántalmazó cselekedeteit vagy csökkenthetik a felelősségét.

A nemi sztereotípiák a transznemű nőket sokszor még erősebben sújtják; s áldozathibáztatásnak is ki vannak téve az LMBTQI körökön belül és kívül. Nekik csak akkor van esélyük kitörni a bántalmazó kapcsolatokból, ha párkapcsolati és nemi önkifejezési választásaik támogatásra találnak.

A nemzetközi kutatások eredményei szerint a barátoknak és a családnak nagy szerepe van a bántalmazás áldozatainak megvédésében. Az azonos nemű kapcsolataikban bántalmazott nők elsősorban a barátaikhoz fordulnak segítségért. Legfontosabb igényük, hogy meghallgassák őket, hagyják, hogy elmond-

ják, ami velük történik vagy történt, és biztosítsák őket arról, hogy az erőszak nem az ő hibájuk. Az erőszakot pedig nevezzék annak, ami: bántalmazásnak. A kutatások eredményei szerint minél nagyobb segítséget jelentettek a bántalmazottak számára a barátaik vagy családtagjaik, annál hamarabb ki tudtak lépni a bántalmazó kapcsolatból.

Annak elismerése, hogy a nők közötti párkapcsolatokban is előfordul az erőszak, kellemetlen, sőt, fájdalmas a leszbikus, biszexuális és transznemű nők közösségében. A transzneműek az LMBTQI közösségből is gyakran kiszorulnak. A leszbikus közösségben pedig egyrészt tartja magát a hit, hogy a partnerkapcsolati erőszak a heteroszexuális férfiak dominálta társadalomra jellemző probléma, másrészt valószínűleg attól tartanak, hogy a probléma elismerése tápot ad a homofób sztereotípiáknak és gátolja a társadalmi elfogadást.

De amíg erről nem beszélünk, nem foglalkozunk az erőszak áldozatainak szükségleteivel, addig ez a közösség nem lesz biztonságos, az egyenlőség alapjaiban nyugvó tér. Mindannyiunk érdeke, hogy olyan közösségben éljünk, amelyben lehet beszélni a párkapcsolati erőszakról, amely az egyenlőségre épül, amelyet áthat a törekvés az erőszak megszüntetésére, és amelyben mindent megteszünk azért, hogy megvédjük és támogassuk a bántalmazás elszenvedőit, és felelősségre vonjuk a bántalmazókat.

Ajánlásaink a következők:

- az LMBTQI szervezetek tartsanak képzéseket tagjaik és a nyilvánosság számára az azonos nemű párok körében előforduló párkapcsolati erőszak témájában, és ez is legyen fókuszban, amikor segítő szolgáltatásaik feladatait meghatározzák;
- a családon belüli erőszakkal foglalkozó nőjogi szervezetek explicit módon vonják be a leszbikus, biszexuális és transznemű nőket támogatóik és klienseik körébe;
- az állami hatóságok és a jogrendszer kezelje a (családon belüli és egyéb) erőszak minden áldozatát egyenlően, tiszteletben tartva identitásukat, védve jogaikat; e célból LMBTQI-érzékeny képzések és adatkezelés szükségesek;
- a szociális munkások kapjanak képzést a családon belüli erőszak áldozataival való bánásmódról, azok szexuális irányultságától vagy nemi identitásától függetlenül.

Hivatkozások

- Amnesty International 2006, *Meg nem hallott segélykiáltások. A nők nem kapnak megfelelő védelmet a családon belüli szexuális erőszak ellen*, letöltve 2015. november 15., http://www.amnesty.hu/data/file/526-meg_nem_hallott_segelykialtasok_jelentes.pdf
- Donovan, C és Hester, M 2014, *Domestic Violence and Sexuality – What’s Love got To Do With It?*, Policy Press, Bristol.
- Elliott, P 1996, „Shattering Illusions: Same-Sex Domestic Violence”, in CM Renzetti és CH Miley (szerk.), *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*, Harrington Park Press, New York, London.
- Faix-Prukner, Cs és Rózsa, K 2015, *A leszbikus, meleg és biszexuális emberek tapasztalatai az egészségügyben Magyarországon. Kutatási jelentés*, Háttér Társaság, Budapest.
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights 2009, *The social situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Hungary*, letöltve 2015. november 15., http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/377-FRA-hdgs0-part2-NR_HU.pdf
- Girshick, LB 2002, *Woman-to-woman sexual violence*, North eastern Series on Gender, Crime, and Law.
- Hidasi, B 2012, *Transzszexuálisok helyzete Magyarországon 2012. Kutatási jelentés*, Transvanilla Transznemű Egyesület, Budapest.
- Hidasi, B 2015, *A transz* embereket az egészségügyben érő diszkrimináció dokumentálása Magyarországon. Kutatási jelentés*, Transvanilla Transznemű Egyesület, Budapest.
- Karsay, D 2015a, *A leszbikus, meleg és biszexuális emberek munkahelyi tapasztalatai Magyarországon. Kutatási jelentés*, Háttér Társaság, Budapest.
- Karsay, D 2015b, *The Social Exclusion of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender People in Hungary. Results from the LGBT Survey 2010*, Háttér Társaság, Budapest.
- Lobel, K (szerk.) 1986, *Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering*, Seal Press, Seattle, Washington.
- NANE és PATENT 2011, *Advocating for the Rights of Domestic Abuse Victims, 2011. évi zárójelentés*, letöltve 2015. november 15., <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/advocating-for-the-rights-of-dv-victims-nane-patent-report-2011.pdf>
- Renzetti, CM 1992, *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*, SAGE Publications, Newbury Park, London, New Delhi.
- Renzetti, CM & Miley CH (szerk.) 1996, *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*, Harrington Park Press, New York, London.
- Scottish Transgender Alliance 2010, *Out of Sight, Out of Mind? Transgender People’s Experiences of Domestic Abuse*.
- Takács, J (szerk.) 2011. *Homofóbia Magyarországon*. L’Harmattan, Budapest, letöltve 2015. november 15., <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>

Hová fordulhatok? Hasznos információk

Mit tehetek?

Kezdeti lépések:

- gondold át, mi történik veled, mit érzel;
- gondold át, mit szeretnél tenni és hogyan valósíthatod meg;
- keress egy olyan barátot vagy családtagot, rokont, akivel bizalmas kapcsolatban vagytok, és meg tudod vele osztani, ami történik veled;
- fordulj valamilyen támogató szervezethez, segélyvonalhoz segítségért;
- ne rejtgeds az erőszak nyomait, fordulj orvoshoz.

Minél nagyobb segítséget jelentenek a bántalmazottak számára a barátaik vagy családtagjaik, annál hamarabb ki tudnak lépni a bántalmazó kapcsolatból.

Ha barátként vagy bántalmazás tanúja:

- ne hagyd egyedül a bántalmazottat;
- szerezz neki egy biztonságos helyet, ahol átmenetileg lakhat;
- biztasd, hogy tegyen feljelentést a rendőrségen;
- hallgasd meg, és ne hibáztasd az erőszakért;
- személyesen ne találkozz a bántalmazóval.

Segítő szervezetek, szolgálatok

NANE – bántalmazott nők és gyerekek segélyvonala:

(80) 505-101 (este 6-10 óráig), www.nane.hu

A KERET Koalíció és a NANE Egyesület szexuális erőszak segélyvonala:

(40) 630006 (hétfő és péntek 10-14 óráig, szerda 14-18 óráig)

Háttér Információs és Lelkisegély Szolgálat:

(1) 329 3380, (80) 505 605 (vonalasról ingyenes),

SKYPE: „segelyvonal” (mindennap 18-23 óráig)

Chat: chat.hatter.hu (hétfőn és szerdán 18-23 óráig)

lelkisegely@hatter.hu

Háttér Jogsegélyszolgálat:

(1) 6 333 454 (hétköznap 8-20 óráig)

jogsegely@hatter.hu, www.jelentsd-a-homofobiat.hu

A PATENT Egyesület Jogsegélyszolgálata:

(70) 252-5254 (szerdánként 16-18 óráig)

(70) 277-6522 (csütörtökönként 10-12 óráig)

jog@patent.org.hu, www.patent.org.hu

OKIT (Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat):

(80) 20-55-20 (0-24 óráig, ingyenesen)

www.bantalmazas.hu

Transvanilla Transznemű Egyesület ProTrans projekt:

erőszak bejelentése: (30) 406-6633 (visszahívni)

szervezet@transvanilla.hu

SZEXE 'Kapcsold le a kék fényt!' projekt:

szexmunkásokat érő erőszak anonim bejelentése: (20) 334-52-10

szexmunka.hu/eroszakterkep

További hasznos internetes oldalak

Nők joga honlap:

www.nokjoga.hu

nokjoga.hu/erintetteknek/hova-fordulhatnak-az-aldozatok-0

Újrakezdés oldal a Facebookon**Rendőrség távoltartással kapcsolatos oldala:**

www.police.hu/tavoltartas

Milyen jogaim vannak, ha leszbikus, biszexuális vagy transznemű (LBT) nőként családon belüli erőszak vagy randierőszak áldozata vagyok? Honnan tudhatom, hogy bántalmazó kapcsolatban élek-e (azonos nemű) partneremmel? Hogyan állíthatom meg? Ezekre a kérdésekre kereste a választ a „*Bleeding Love*” („*Vérző szerelem*”): **Tudatosságnövelés a leszbikus és transz nőket érő párkapcsolati és randierőszak kapcsán az Európai Unióban** című projekt, amelyet az Európai Bizottság Jogérvényesülési és Fogyasztópolitikai Főigazgatósága által felügyelt „Daphne 2007-2013” program támogatott. A Bulgária, Belgium, az Egyesült Királyság, Horvátország, Litvánia, Magyarország, Olaszország és Portugália részvételével zajló kutatás eredményeit egy tanulmánykötet foglalja össze, jelen kiadvány ennek Magyarországra vonatkozó fejezetét tartalmazza.

A **Háttér Társaság** Magyarország legrégebb jelenleg is működő leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, queer és interszex (LMBTQI) szervezete. Célja a szakmai és politikai közvélemény, valamint a tágabb társadalom figyelmének felhívása az LMBTQI emberek problémáira; az őket segítő szolgáltatások működtetése; az LMBTQI emberek társadalmi helyzetének, szükségleteinek megismerése; ezen szempontok érvényesítése a közszolgáltatásokban; az LMBTQI emberek jogainak védelme, hátrányos megkülönböztetésük elleni fellépés; jólétük, egészségtudatosságuk növelése; az LMBTQI közösségek önszerveződésének támogatása, kultúrájuk ápolása, megismertetése. A közhasznú egyesület tevékenysége öt program köré szerveződik, ezek az Információs és Lelkiségegy Szolgálat, a Személyes Segítő Szolgálat, a Jogsegély Szolgálat, a HIV/AIDS Megelőzési Program, valamint az Archívum és Könyvtár. Az egyesület emellett kutatásokat végez, képzéseket tart, közösségfejlesztési tevékenységeket folytat és részt vesz az LMBT Történeti Hónap szervezésében.